

Men was bekend met de gewoonte van Janchi om soms, vier of vijf zetten vóór het einde van een spel, in een geconcentreerde inspanning zijn denken als een zoeklicht langs al de stenen in het spel te laten gaan. Om uit wat er op tafel lag en wat hij in zijn handen had, te concluderen, wat de anderen moesten hebben, verdeeld naar hun plaats, en daarop zijn spel verder te bouwen. En men had geen geringe bewondering voor de feilloze conclusies waartoe hij bij die gelegenheden meestal kwam.

Boeboe Fiel legde dan ook onwillekeurig zijn zware handen op de vier stenen vóór hem op tafel om ze nog eens extra te bedekken. Manchi bracht de zijne, die hij ook boven tafel had, ongemerkt eronder. Chamon Nicolas legde z'n vier stenen plat op tafel en vreef in zijn handen, een triomfantelijk lachje op zijn gezicht. Hij was in zo'n blijde stemming, dat hij z'n angsten voor Boeboe vergat en het mes op zijn zij. Hij vond ineens ook dat hij er netjes uit moest zien en knoopte z'n hemd dicht.

Als Pau door had, dat de nullen bij hem waren, kon niemand hun meer iets doen. Maar stond hij niet zelfs veiliger dan dat. Hij had gewoon niet eens de hulp van Janchi nodig. Hij móest winnen. Hij vond het daarom 'n tikje jammer dat z'n partner niet meteen speelde, zodat hij snel een eind aan dit spel kon maken.

Maar Pau dacht na. Het was een verdomd goede zet wat Manchu gedaan had en hij had er bewondering voor. Het was voor hem ook een uitdaging om verder te gaan dan hij oorspronkelijk gedacht had, omdat de stenen die hij in zijn handen had, hem daartoe niet eerder inspireerd hadden. Kon dat? *Zat er in dit spel, dat toernooie zo rustig verloopde kans op dubbelspel?*

Het ging erom, gegevens te verzamelen over de nullen, zessen, vijven en enen. Het ging erom *alles* te overzien. Omdat Chamon steeds nullen had gespeeld, nam hij aan dat deze, die nu vier stenen had, in ieder geval de vijf nul en de één nul had. Het resterende stuk nul was de dubbelnul en dat had hij. Boeboe Fiel en Manchi hadden de tweeën, dat was duidelijk. Hijzelf had drie stukken vijf: de dubbelfijf, de vijf drie en de vijf één. Waar zaten de resterende twee: de vijf vier en de zes vijf? Om te beginnen konden ze natuurlijk allebei bij zijn partner zitten. Maar Chamon had bijzonder lang nagedacht vóór hij een tijd terug drienuil speelde. Dat betekende dat hij nog meer stukken drie had. Eén in ieder geval. *Maar als Chamon had gesmuldeerd?* Dat was de pest als je halli

eerlijk half oneerlijk speelde. Je wist het nooit precies. Hij besloot, door inuitie, voor dit geval af te zien van de mogelijkheid van simulering door Chamon. Hij moest dus aannemen dat Chamon drieën had: Er waren vijf stukken drie op tafel en hij zelf had de vijf drie. Hij telde snel na: Chamon moest dus de drie-één hebben. Mooi. Z'n partner had dus: De vijf nul, de één nul, de drie-één en nog een steen. Ze hadden dus twee rechtstreekse kansen om te winnen: Via nul en via drie. Goede ervaring had hem geleerd, dat als er twee mogelijkheden waren om te winnen, er altijd ook de mogelijkheid was om het spel *dubbel* te winnen. Het ging er dan wel om, heel beheerst de juiste weg te kiezen. Het mogelijkheid van drie-één zag hij af, omdat hij, afgezien van de één, die hij nu ging spelen, geen enen meer had. Wat was de *verde* steen van Chamon? Om *psychologische* redenen koos hij plotseling voor de zesvier. Immers, hij had toch het gevoel, dat Chamon zich niet bezorgd maakte om zijn dubbelfijf. Dit betekende dat Chamon behalve de vijf nul die hij vanwege zijn spel van nullen wel moest vasthouden, geen andere vijven had, dus niets aan zijn dubbelfijf kón doen? Het was verder ook waarschijnlijk dat Chamon, die met dubbelzes was uitgekomen, nóg een stuk zes had. Anders was hij, naar de gewoonte van goed dominospel, wel met een andere steen uitgekomen. *Indien Chamon dus geen andere vijven had behalve vijf nul, maar wel 'n stuk zes, dan kon die zes alleen maar de zesvier zijn, want alleen deze zes en de zes vijf waren nog niet uit!* Het dubbelspel was compleet: Het moest komen via de zesvier van Chamon, waarop Manchi (of Boeboe Fiel) de zes vijf moest spelen, waardoor Chamon Nicolas, met de vijf nul, dubbelspel zou maken. Precies als een klok. 'Het ironische bij dit alles is,' bedacht hij, 'dat als Manchi me straks gewoon m'n dubbelfijf geeft, althans zélf een vijf speelt, zij best het spel kunnen winnen, (als de zes vijf inderdaad bij Boeboe Fiel zit) door de zaak met de vier één dicht te gooien? Hij glimlachte over de stenen heen, terwijl hij een bijna spottende blik op Manchi wierp. Want, dát, hij wist het zeker, *zo Manchi nooit óben!* Manchi zou hem juist zoveel mogelijk trachten te beletten zijn dubbelfijf te zakken!

Met een slags die zo hard was, dat hij een volwassen man had kunnen vellen, maar toch zo beheerst dat de stenen zich er nauwelijks door bewogen, speelde hij tenslotte de zes één tegen de zes nul van Manchi aan. Hij stak daarna zijn hand in zijn zak om z'n zakdoek te voorschijn te halen en herinnerde zich zijn stiletto, wat zijn gevoel van zekerheid vergrootte. Hij veegde zijn voorhoofd af. Het was verdomd hard werk

wat hij verricht had. Hij wilde, om uit te blazen, verdomd nog iets zéppen ook. Hij moest evenwel wachten, omdat Boeboe, wie het lange nadenken van Janchi danig verveeld had, met een ontzettende slag zijn dubbelwee speelde. De klap was zo hard, dat de dominostenen weer aan alle kanten van de tafel af vlogen; als verschrikte kikkers op de schoot van de mannen en op de stenen op te rapen. Toen ze daarna de dominoslang met zijn vele witte ogen weer in elkaar gezet hadden, zei Janchi Pau, zich met nadruk tot Manchi richtend: 'Je kunt het fair noemen als je wilt, dat vreemdelingen de kans benutten, die landskinderen laten liggen, maar het is verdomd niet zoals het hoort, dat ze zich voor geld hier allerlei privileges boven onze mensen kunnen kopen. Kijk maar eens naar het toerisme: De hotels komen, en dat is goed, want onze jongens en meisjes krijgen werk. Maar wie zitten aan de top? Vreemdelingen! Denk je dat een *Curaçaoër* of zelfs een *Antilliaan* ooit eens manager van het Hilton kan worden? Denk je dat werkelijk?'

'Als hij de capaciteiten heeft wel,' zei Manchi koppig.

'Ach kom,' zei Janchi nu 'n tikje kwaad, ondanks de goede kansen op dubbelspel die ze hadden, 'als het zo was, dan moesten er nu al Antillianen in de hogere functies zitten. En dat is niet zo! Ga en vind ze anders voor me. En niet in de hotels alleen. Neem eenvoudig de Shell waar ik werk. Denk je dat een *Antilliaan* ooit directeur van de Shell kan worden?'

'Misschien, misschien,' zei Manchi, nu toch wel in het nauw gedreven.

'Ach kom, Manchi. Je wilt het niet zien, of je bent écht dom. Het zal alleen maar gebeuren, als wij landskinderen de macht in handen hebben. Als wij gewoon kunnen zeggen, dat er hier geen vestiging komt, zonder dat landskinderen aan het hoofd ervan staan.'

'Kalmere je Janchi,' zei Boeboe, die deze middag zowel het spel zelf als hun gesprekken veel te ernstig vond. 'Kalmere je. Wij eten geen van allen van de politiek en bovendien is dit een spelletje onder vrienden.'

'Is niets,' zei Manchi, die zich niet wilde laten kennen. 'Pau zal alleen wel willen toegeven, dat we de mensen voor deze hoge functies nog niet hebben.'

'Ze worden ook niet gekweekt,' zei Janchi fel. 'En dat is het erge Over vijftig jaar is de situatie precies als nu: Vreemdelingen in de hogere posities en antilliaanse slaven daaronder. En de winst uit het land!'

Manchi zweeg terwijl Chamon Nicolas instemmend knikte. Boeboe viel staaude met enige nadruk naar de kerk van Wakota, om te laten merken, dat zij het zelf maar moesten uitzoeken dan. Hij vond alleen, dat Chamon Nicolas weer veel te lang wachtte met zijn zet.

Wat bedaarde, nu zijn argument bodem scheen te hebben geraakt, zei Janchi: 'We zijn bovendien, wat dit betreft, een uitzondering. In alle landen hebben ze wetten om hun eigen mensen tegen vreemdelingen te beschermen. Neem Venezuela: Wat een rompslomp heb je niet nodig om daar binnen te komen. Niet ik, want ik heb een venezolaanse vader. Maar de gewone vreemdeling. En sinds jaar en dag handhaaft Venezuela 30% invoerrechten op alle produkten die uit de Antillen komen. En een Venezolaan die uit Venezuela gaat, al betreft het een plezierreisje van een paar dagen, moet een ontzettende som betalen. Het is overal hetzelfde. In alle landen waar ik ben geweest, vind je dezelfde bescherming. Neem nou Amerika, de baas van de democratie, waar iedereen het zo over heeft: Je hebt een visum nodig om daar binnen te komen. Er is daar een ijzeren gordijn, precies als Rusland. En hoge invoerrechten dat ze daar in Amerika hebben...'

'Amerikaanse toeristen mogen maar 100 dollar of zo iets aan goederen vrij invoeren,' zei Boeboe, die vond dat er wat school in Janchi's argumenten.

'En jij, Manchi, had het daarnet over wetten,' ging Janchi verder, 'natuurlijk: Je hebt gelijk. Die moeten er zijn. En normale landen hebben ze. Ik wil met je meegaan, als je zegt dat inheemsen niet *speciaal* beschermd hoeven te worden; een soort democratie, een soort "free for all"'. Maar vind je het niet te ver gaan als de vreemdelingen *boven* de landskinderen geprivilegieerd worden? In een normaal land, als je een vreemdeling nodig hebt, dan mag hij wel komen, dan is hij welkom, als hij maar op de dag van zijn aankomst een landskind begint op te leiden om hem later te vervangen. Venezuela heeft die wet in ieder geval. Ook Engeland.'

'En Guyana,' zei Chamon Nicolas tot ieders verbazing.

'Zo,' zei Janchi verwonderd.

'Ja,' zei Chamon neutraal, 'ik heb het laatst in *Trinidad News* gelezen.'

'Ik ben geen enge nationalist,' zei Janchi, 'zoals er velen op dit eiland zijn; die ook niet voor zichzelf kunnen denken. Zo'n volging van dokter, dokter, dokter. Ik heb daarvoor te veel van de wereld gezien. En ik wil ook niets afnemen van mensen, die zelf hun zaken hebben opgebouwd, tenminste als ze zich behoorlijk gedragen, maar zekere wetten moeten er toch zijn.'

'De communisten willen de mensen alles afnemen,' zei Manchi insinuerend. 'Ze zouden mij ongetwijfeld mijn huis, dat ik zelf gebouwd heb, afnemen. De communisten zijn zo.'

'Ik ben geen communist,' zei Janchi kortaf, terwijl hij zich afvroeg of Solema het misschien wel was, hoewel hem dat niet veel zou kunnen schelen. Zelf had hij de zekerheid, dat hij nooit zoveel van zijn kunnen liteit zou willen prijsgeven om onder een dictatoriaal regime te leven. Boeboe Fiel, die vond dat hij, nu het toch over politiek ging, iets voor zijn partij en haar overleden stichter te berde moest brengen, zei: 'Doktoor heeft voor dit eiland veel gedaan. Als hij was blijven leven hadden we zeker geen 30 mei gehad.'

'Dan waren we er dus nog erger aan toe,' zei Janchi weer fel. Hij keurde het af, dat men op 30 mei 1969 een groot gedeelte van de stad had vernield en vond bovendien dat het hele volksoproer niet veel voorstelde, omdat in de verkiezingen die daarop volgden, de Democratische partij toch weer als overwinnaar uit de bus kwam. Hij had waarde ervan vond hij, was dat de vreemdelingen hadden gezien, dat de Curaçaöenaars niet alles van hen zouden nemen. Alleen in dat opzicht waren ze met 30 mei volgens hem een stap verder gekomen.

'De doktoor heeft de mensen alleen maar braaf gehouden,' ging hij door. 'Zoals de katholieke kerk het daarvoor heeft gedaan. *Orde, discipline en discipline*, dat was toch het motto van de doktoor? En als je dit motto een beetje maar verandert, krijg je de slogans die de paters vroeger de slaven voorhielden, die kwamen er vooral op neer dat zij gehoorzaam moesten zijn aan hun meesters, zodat deze rustig door konden gaan met ze te exploiteren. Begrijp je? Zonder zich zorgen te maken over onrust en opstanden onder hun negers. De doktoor heeft misschien veel voor de mensen gedaan, maar hij heeft ze niet van hun rechten bewust gemaakt. En dat is fout. Hij heeft ze ook niet politiek bewust gemaakt; niet *gepolitiseerd*,' zei hij, met nadruk een term gebruikend, die hij van Solema had geleerd.

Om te verhinderen dat Janchi nog naardere dingen van de doktoor zou zeggen, die hij, Boeboe Fiel, in 200H vaak genoeg had rond gereden en met wie hij ook vaak had gepimpeld, (de doktoor hield wel van een borreltje en 200H was in die tijd groen, de partijkleur van de NVP) hief hij zijn hand afwerend op in de richting van Janchi:

'Jullie doen allemaal veel te *ernstig* vandaag. Het heeft ook geen zin om over de doktoor te discussiëren,' zei hij (vergetend dat hij zelf de

doktoor had geïntroduceerd), 'omdat de man dood is. Ik vereerde hem wel,' voegde hij daar volkomen eerlijk aan toe.

'Ik ook,' zei Chamon terwijl hij weer met een overbodig harde slag drie-*één* speelde en snel de sigaret aannam, die Janchi hem over de tafel aanbood. Op tafel lagen nu weer een drie en een twee.

'Ik heb niets tegen de man,' zei Janchi terwijl hij ook Boeboe een sigaret gaf, 'maar het is wel waar dat hij dit volk, dat hem aanbad, niet gepolitiseerd heeft.'

Manchi rookte niet en vond het vervelend als de anderen het tijdens het spel deden. Meestal hielden ze daar ook rekening mee. Nu had Janchi daar evenwel geen zin in.

Terwijl Chamon Nicolas de stenen, die hij uit elkaar had geslagen, weer op hun plaats voegde zei hij, als een soort definitieve samenvatting:

'De Antillen zijn een *corrupt* land.'

'Politiek,' zei Chamon Nicolas, 'is *altijd* corrupt.'

Manchi wierp een zelfverzekerde blik op Janchi en Chamon Nicolas. Al tweemaal had hij op de argumenten van Janchi zijn mond moeten houden. Nu meende hij iets te hebben gevonden dat, zo het geen einde aan dit politiek gesprek zou maken, zeker zou bewerkstelligen, dat ze hem ook op dit gebied meer zouden gaan respecteren dan ze het nu hijkbaar deden.

'Je kunt het hebben,' zei hij met bestudeerde traagheid en zijn beide tegenstanders om de beurt aankijkend, 'over wat je maar wilt: Over Black Power, vreemdelingen en corruptie...' Hij pauzeerde om daarna op lieflijke toon te zeggen: 'maar... het... volk... kiest... *ééff* Nietwaar Boeboe?' Hij keek Boeboe Fiel aan, met een gezicht, dat uitdrukte, dat deze de enige was die boven het milieu van de domheid links en rechts van hem uitstak. Het was tenslotte ook zijn partner.

Boeboe knikte instemmend en wierp uit solidariteit de sigaret, waarvan hij maar enkele trekjes had genomen, weg. Hij smaakte bovendien bitter en de rook hinderde zijn immer vermoeide ogen. Chamon keek met vragende sympathie zijn partner aan. Het was ook voor hem duidelijk dat Manchi weer op iedereen aan deze tafel een punt had gescoord.

'De rook,' zei deze, onmiddellijk gebruik makend van zijn gestegen prestige. Hij legde daarbij zijn dominostenen neer en begon ostentatief de rook die Chamon en Janchi aan het uitblazen waren, weg te slaan. 'Aha,' zei Chamon, 'ik was vergeten dat je er niet tegen kon.' Hij

wierp snel zijn sigaret weg en begon gediensig met Manchi de milieureiniging te bestrijden. Hij was vooral onder de indruk van Manchi's opmerking: 'Maar het volk kiest zelf,' omdat Janchi geen woord hierop scheen te kunnen vinden. Janchi was diep aan het nadenken. Nu niet over het spel. Hij dacht met concentratie aan Solema. Aan hun gesprekken over dergelijke zaken.

Manchi, die wist hoe hij een situatie die in zijn voordeel was, moest uitbuiten, maakte geen aanstalten om te spelen al was het zijn beurt. Hij deed niet eens alsof hij over het spel aan het nadenken was. Hij legde rustig zijn stenen op tafel en kruiste zijn armen voor de borst. Hij leunde lichtelijk naar achteren en zei: 'Dát is democratie! Dát is wat we hier hebben.'

Hij keek Janchi aan, zoals een onderwijzer een kind aankijkt dat een fout maakt, terwijl het beter hoorde te weten:

'DE-MO-CHRA-TIE. Het beste systeem dat er is. En democratie betekent - ging hij kapittelend voort - betekent, betekent, betekent: anders-dan-dat-het-volk-zijn-eigen-mensen-kiest. Zelf. Ja, dat is het belangrijkste aspect van de hele zaak: Het volk doet het zelf. En als jij nu zegt, zoals je doet, 'ging hij verder, terwijl hij zich voorover boog om zijn stenen weer op te rapen (een gebaar waaruit moest blijken dat hij de rest niet zo belangrijk vond), 'dat het zich uitlevert aan vreemde dingen, dan kan niemand daar iets aan doen! Ik niet, Chamon niet, Boeboe niet en ook jij niet. Zie je, dat is nu eenmaal het recht van het volk. Het volk is vrij zoals iedereen vrij is.' Hij wendde rustig zijn blik van de stenen naar Janchi, terwijl hij zijn wenkbrauwen omhoog lichtte. 'Kan ik jou beletten by zelfmoord te plegen?' Hij dacht dat Janchi, die immers bekend was om zijn onafhankelijkheidszin, zou toehappen en direct zou instemmen, maar deze zweeg nog steeds, zijn lippen en geperst onder zijn dunne streepjessnot, terwijl hij zijn blik neutraal hield. 'Of jij?' ging Manchi daarom door, nu met zijn mond naar Chamon wijzend. 'Of jij?' Hij wees met gestulpte lippen ook Boeboe Fiel aan. 'Nee, zei hij toen zelf. 'Nee, dat kan ik niet. Ik kan niet tussen jou en je vrijheid komen. Dat kan niemand. En zo ook kan niemand komen tussen het volk en zijn recht om in zijn regering de mensen te kiezen die het zelf wil. Niemand mag het ook,' zei hij, terwijl hij op rustig-waardige wijze eindelijk twee-één tegen de dubbel twee aan speelde.

'Er is,' zei hij daarna, terwijl hij de stenen op tafel één voor één schikte, 'een frans gezegde, dat zegt dat elk volk de regering krijgt die het verdient. Dat is een zeer juist en rechtvaardig gezegde. Het wil

zeggen dat als een volk een slechte regering heeft, dat het komt doordat het volk zelf slecht of dom is.' Hij hoopte weer dat de twee-één die hij gespeeld had, Janchi zou doen passen en wachte gespannen of het pas-teken inderdaad kwam. Het zouden dan twee vliegen in één klap zijn.

'Je hebt gelijk,' zei Janchi, zonder meteen op de zet van Manchi te reageren. 'Althans... oppervlakkig. Of misschien moet ik zeggen in het algemeen. En nog beter is, als ik zeg, dat wat je daar zegt aan twee voorwaarden gebonden is. Dat is,' zei hij, langzaam de wijsvinger van zijn rechterhand op en neer bewegend, 'dat het volk volkomen vrij moet zijn om te kiezen. Dat is nummer één. De mensen die kiezen moeten voorts van politiek op de hoogte zijn. Om te weten wie en wát zij kiezen. En dan komt er nog één ding bij: De verkiezingen moeten geheim zijn. En geen van die dingen hebben we op dit eiland,' zei hij, met een klap op de tafel slaand zodat de stenen weer uit elkaar over de tafel dobberden. Hij voegde ze weer zelf samen. 'De partijen, en dan doel ik vooral op de DP, oefenen druk uit op de mensen; de mensen worden ook bedreigd met verlies van hun banen als ze niet op deze of gene partij stemmen. En waarom is dat mogelijk? Dat is mogelijk omdat dat het volk achterlijk is. Het is dom ja. En omdat het dom is, laat het zich omkopen. Maar wiens schuld is het dat het volk dom is? Het is de schuld van degenen die regeren, en wel omdat het hun plicht is te zorgen voor de ontwikkeling van het volk. Ze buiten dus de onwetendheid van het volk uit.' Hij keek Manchi rechtstreeks aan. Maar die hield zijn blik strak op de stenen in zijn handen gericht.

'Het komt er op neer,' zei Janchi, 'dat een dokter een meisje dat bewusteloos bij hem binnen gebracht wordt, naait, nadat hij iedereen heeft weggestuurd. Ja, haar rok oplicht en haar, bewusteloos als ze is, reukt, in plaats van haar weer bij te brengen wat zijn plicht als dokter is! Zie je, zo doen de politici, die we nu hebben ook met dit volk. Ze winnen op allerlei slinkse wijzen zijn vertrouwen; of ze stelen zijn stem doodgewoon of ze dwingen zijn stem af, en daarna naaien ze het. Zelf. En dat zou tot daaraantoe zijn, maar ze laten ook vreemde dingen aan de naaipartij meedoen.'

Chamon Nicolas keek zijn partner bemoedigend aan. Boeboe Fiel, die het argument van Janchi moeilijk en vergezocht vond en niet zo helder als dat van Manchi, vervelend dus, draaide zijn hoofd naar het woord, misschien ook omdat Janchi het woord naaien zovaak gebruikte en bleef een hele tijd in die richting zitten turen, als trachtte hij

over de heuvel van de kerk van Wakota heen, het kamp der vrouwen te zien.

Omdat Manchí niets zei, ging Janchí verder: 'Het volk moet in de politiek onderwezen zijn, vóór er werkelijk van jouw DE-MO-CRA-TIE sprake kan zijn. Snáp je,' vroeg hij op aandringende toon aan Manchí, die, nu hij de achterkant van zijn tong had laten zien, niets meer kon zeggen. 'Onderwijs,' zei Janchí aan Solema denkend, 'onderwijs: ons volk moet onderwijs hebben! En weet je wat er gebeurt,' zei hij niet zoveel stemverheffing, dat Boeboe Fiel hem aankeek, in plaats van langs hem heen, 'als je doorgaat de onwetendheid van het volk uit te buiten, in plaats van het te onderwijzen; het met beloften en kleine gunsten blijft kopen; zoals dat met ons onderdompensioen het geval is waarvoor iedereen de DP dankbaar is, terwijl wij toch allemaal zelf voor dat pensioen betalen, en dergelijke dingen meer...?! Dan krijgen we op dit eiland op een goede dag een *revolutie*! Niet een brand neen, maar een echte, geweldige, bloedige *revolutie*. Misschien wel zoals op Cuba. Waarna de corrupte heren voor een rechtbank in het grote nieuw voetbalstadion door het volk ter dood zullen worden veroordeeld en één voor één zullen worden doodgeschoten. *Je kunt het volk niet eenwíg voor de gek houden!* Er komt op een dag een enkeling, die geen schurk is, (zoals de meesten, die opstaan hier en zeggen dat ze voor het volk iets willen doen, want als ze *wé*rkelijk iets voor het volk hadden willen doen, dan was dat, in de laatste twintig jaren wel gebeurd), die het inzicht aan anderen doorgeeft. Kijk maar om je heen. Wordt er *wé*rkelijk een poging gedaan om de zaak in eigen handen te nemen? Zie je niet overal nog Hollanders in topposities? En zie je niet Amerikanen in de topposities in de hotels? Wordt er aan morgen gedacht? Wordt er *gepland*? En waarom is iedereen *tegen* onafhankelijkheid? Omdat de zaak zo lekker genoeg draait, nietwaar, lekker voor al die vreemdelingen. Onafhankelijkheid zou betekenen dat we het *zelf* zouden moeten doen. Alles. Van hoog tot laag. En dan zouden we wel verplicht zijn onze eigen onderwijzers te kweken, in plaats van elk jaar in Nederland te gaan smeken of ze asjeblijft hierheen willen komen. En waarom blijven onze studenten als ze afgestudeerd zijn het liefst in Nederland? Omdat dat een schoon, vlak, geordend land is, zoals iedereen zegt? Maar waarom komen ze niet terug om hun eigen land schoon, vlak en geordend te maken? *Omdat hun geleerd is, dat altijd ánderen het voor ons moeten doen!* Anderen, vreemdelingen. Zijzelf zijn alleen maar geboren om te genieten... om te profiteren.'

Hij keek Manchí rechtstreeks aan en bracht zijn gezicht tot vlak bij het zijne, zodat deze achterover leunde:

'Weet je wat er hier gebeurt als er onverwachts een oorlog komt en op dit eiland niets meer kan worden ingevoerd?'

'We gaan dood,' zei hij zelf. 'We gaan dood omdat we hier geen heesten hebben en niets verbouwen.'

'Juist,' zei Chamon een tikje bezorgd. 'Juist! We gaan dood.'

'Ze planten tegenwoordig niet eens wat *bonen* hier,' zei Janchí, zonder aandacht aan Chamon te schenken.

'Zijn de mensen in onze regering capabel,' zei hij, zijn handen verslagen uitspreidend, om zelf te concluderen: 'Neen!'

'Dat was de dokter wél,' zei Boeboe Fiel. 'Hij hield ook van de landbouw en heeft onze jongens en meisjes naar Holland gestuurd om te studeren.'

'De dokter is dood,' zei Janchí, 'bovendien *hield* de dokter ook niet van de landbouw. Hij hield ervan te *zeggen*, dat hij van de landbouw hield, om zich bij de mensen van buiten die toen nog een beetje aan landbouw deden, geliefd te maken. Als de dokter *wé*rkelijk van landbouw gehouden had, hadden we nu onze eigen landbouw. Het is zeker waar: Hij is begonnen met jongens en meisjes naar Holland te sturen, *maar hij heeft ze niet geleerd hoe ze terug moeten komen*. En zo stapelen de fouten zich op,' zei hij na een pauze, 'terwijl onze ministers whisky drinken en achter vrouwen en stemmen aanjagen. Dat zijn het: *Vrouwvijagers en stemmenjagers*... maar er komt een dag, dat iets misgaat, dat er te *veel* fouten gemaakt worden. Dan neemt het volk het niet meer en barst het uit. Dan komt er een *revolutie*. Een echte. Niet zo'n wilde drink- en brandpartij als 30 mei, die niets heeft veranderd, nu je dezelfde partij aan de macht ziet en dezelfde mensen in de regering.'

'Dat van de *revolutie* moeten we nog zien,' zei Manchí. 'Moeten we nog zien.'

'Die kómt. En als het zo ver is, zal ik vooraan lopen.'

'Jij Janchí?' vroeg Boeboe Fiel, een tikje geschrokken van de ernst van de woorden van zijn dominovriend. 'Jij? Je bent zelf een individualist en een levensgenieter. Je bent zelf,' zei hij, terwijl hij aan Manchí dacht, 'een vrouwenjager.'

'Dat wás ik,' zei Janchí Pau snel, maar ik ben veranderd.'

'Ja,' herhaalde hij daarna terwijl hij zich moest bedwingen om hun niet te vertellen waaróm - '*Ik ben veranderd!*'

Een koele wind woet ineens over de heuvels van Wakota en over het dal waarin de mannen zaten te spelen. Het maakte Boeboe Fiel nog dromeriger, maar gaf Janchi Pau een weldadig gevoel van rust en helderheid. Hij vergat eep moment Manchi, het gesprek, en eigenlijk de hele dominotafel, om alleen aan zichzelf en Solema te denken. Inderdaad. Hij was veranderd en zij had het gedaan. Er was iets nieuws in hem. Een zin tot actie, die hij tevoren niet gehad had. In een paar weken tijds voelde hij zich een ander mens. Maar wás hij veranderd? Wel neen. Hij was vijfendertig en dan verandert een man niet meer, vond hij. Neen, hij was dezelfde die hij was. Alléén, met iets erbij: Solema. Dus, omdat hij van haar hield, gaf hij ineens meer om dit land, liet de gang van zaken hier hem minder koud dan daarvoor! Dan was zijn analyse van daarnet verkeerd. Dan was het, het kon logisch gezien niet anders, niet *onderwijs* dat dit land nodig had, maar *liefde*. Dit gevoel, dat hij had. Want met dit gevoel kon je dingen doen. Je kon er dieren mee houden en je kon er planten mee doen groeien. *Je kon er een huis mee afmaken*. Omdat dat kon, moest je er ook *meerdere* huizen mee kunnen bouwen. *Meerdere tafels van wabbout*. Dan moest je er ook *onderwijs* mee kunnen kweken en wat al niet. Hij formuleerde het langzaam voor zichzelf: 'We hebben liefde nodig. We moeten meer van dit land gaan houden en meer van onze vrouwen.' Ja, dit laatste scheen zo zinvol te zijn, dat hij het bijna uitsprak.

Maar hij zweeg. Een dergelijke opmerking, dat we meer van onze vrouwen moeten houden, zou hier alleen maar banaal klinken. Had hij daarnet niet ontkend, dat hij nog een vrouwenjager was? Wat was het verschil tussen een vrouwenjager zijn en van een vrouw houden, of zelfs van vrouwen houden? Er wás een verschil, maar hij zou het hun niet kunnen uitleggen. Omdat hij zich op dit terrein van liefde en tederheid, dat voor hem nog zo nieuw was, onzeker voelde, keerde hij maar gauw terug naar een gebied, dat hij beter aan kon. 'Kijk maar naar Cuba,' zei hij op iets bedarede toon, 'kijk maar naar Castro. Ze dachten daar ook, dat het volk het eeuwig zou nemen, maar je kunt het volk niet grenzeloos veronachtzamen en uitbuiten. Kijk maar naar de negers in Amerika. Je krijgt je trekken een keer thuis. Er hoeft maar één iemand op te staan...'

Maar hij had het gevoel, dat hij, wat hij als waarheid aanvoelde, niet zou kunnen formuleren. Hij was dan ook blij, dat Boeboe Fiel hem onderbrak.

Deze zocht nog steeds naar de atmosfeer van vriendelijke geestigheden; de atmosfeer van een goed verhaal, de atmosfeer van koejes en kalfjes, van spelen die normaal aan hun dominotafel heerste, terwijl ze de stenen sloegen dat het een lust was; de atmosfeer, die maakte, dat iemand kon beseffen, dat zondag zo'n heerlijke, ongecompliceerde dag is, een dag zonder de moeilijkheden van de zes andere dagen. Met de rum, koelte en al. Hij speelde dit spel goddomme voor zijn plezier. Daarom: De ernstige toon waarop Janchi hier het had over de revolutie van Cuba en Castro, in 's hemelsnaam! dit was toch geen toon voor een dominospel onder vrienden meer, beoosten je huis op een zondagmiddag; de enige dag waarop je eigenlijk vrij was, vrij *nam* (want je was tenslotte je eigen baas). Dit was misschien niet eens een onderwerp voor Curaçao, waar de dingen toch volgens een ander patroon verlopen altijd, *ordelijker* dan elders, *gedisciplineerder* en *fatsoenlijker*, niet waar? Neen, al dat bloed en geweld, al die revoluties en dergelijke... waren in Cuba en andere landen misschien normaal, maar hier... vendien, waarom moesten ze juist *deze* middag met dat woord communisme aan deze tafel komen? Hij kon geen kapitalistische mentaliteit hebben om de eenvoudige reden, dat hij niet precies wist wat dat inhield, maar hij verafschuwde dat woord communisme omdat elke associatie ermee voor hem inhiel, dat er een regime op dit eiland zou kunnen komen, dat hem zou verbieden met zijn spiksplinternieuwe zooH, groot en lichtblauw, goedgepoetst en wijdegevlengeld, over dit goddeboos dorre eiland rond te rijden, in de richtingen die hij wilde, met een onnoemelijk aantal mogelijkheden voor de meest uiteenlopende, onverwachte avonturen. *Zoals dat van gisteren!* Toen hij in het kamp daarachter kwam en die vrouw vond... hoe heette ze alweer? O ja. Micha. Natuurlijk: Micha heette ze. Toen hij dus Micha tegenkwam die jarig was. Zomaar. 'Kan iemand onder een communistisch regime of zelfs maar een socialistisch, als er enig verschil tussen die twee is, zo'n geluksvogel zijn? Ach neen! Onmogelijk!' In Cuba hadden ze hoer Bussen! Stel je voor... *Hoeren op grote tourbussen!* Het communisme komt hier nóóit, zei hij daarom. 'Wij Curaçaoënaars willen dat niet. We zijn individualisten. We houden ervan te doen waar we zin in hebben. Onder het communisme moet iedereen hetzelfde doen, heeft niemand meer een eigen leven.'

Sanantonio knikte met veel instemming naar zijn partner. 'Dat is het niet,' zei Janchi fel. 'We willen eenvoudig de dingen niet

zien. Want als we de dingen zien, moeten we erregen vechten. En dat willen we niet. Niet omdat we bang zijn, maar omdat vechten moeite kost. We laten met ons sollen omdat we te veel van ons plezier houden. Niet ik, corrigeerde hij haastig.

'Wij houden niet van ons plezier,' zei Boeboe. 'We houden niet van ons plezier.' Hij herhaalde zijn zin om een gevoel van schaaftte over zijn avontuur in het kamp, dat hem ineens overviel, te onderdrukken. 'We houden van onze vrijheid,' zei hij daarna triomfantelijk. 'Liever een dag goed en een dag slecht. Liever "entre medio" maar ondertussen vrij om te kunnen doen en laten wat je wilt, dan zoiets als het communisme. Althans voor mij.'

Janchi speelde zwigend vijfdrrie. Hij vond het maar beter zijn aandacht weer volledig aan het spel te wijden, want hij werd kwaad, niet zozeer op Boeboe, maar op Manchi. Maar dat kwam natuurlijk vooral omdat hij al veel langer kwaad was op Manchi.

Blij, dat Janchi's zet hem niet belette zijn dubbeléén te zakken zei Boeboe: 'Maar ik ben het met je eens vriend, Janchi. Ik heb zelf ook de indruk dat er op dit eiland het een en ander moet veranderen. Het leven wordt te duur zo. Misschien moet er een nieuwe politieke partij komen, misschien moeten er twee nieuwe politieke partijen komen, misschien moeten we (en het was een merkwaardige, wanhopige positie voor een nationalist, althans NVP'er als hij) aan Venezuela gaan behoren of zoiets. Venezuela, Amerika, Santo Domingo voor mijn part. Misschien zijn deze eilanden inderdaad te klein om er iets mee te doen.' De gedachte gaf hem hoop en hij ging verder: 'Ja, bij Amerika. Zoals Puerto Rico. Die kiezen zelf om bij Amerika te blijven...'

Maar toen hij daarop niet de reactie kreeg die hij verwachtte, maar een duidelijk schampere blik van Janchi Pau, zei hij ineens: 'Of de jeugd moet opstaan! Beter onderwijs of iets dergelijks.' Hij pauzeerde. Wierp een bestuderende blik op de geweldige galerij van Manchi's huis en zei: 'Het ontbreekt ons aan ondernemingszin!' Hij keek de anderen lachend aan, met iets in zijn houding van: Heb ik geen durf? Hij wist in ieder geval, dat het hém aan ondernemingsgeest ontbrak, vooral deze middag aan deze tafel. 'Ondernemingsgeest,' herhaalde hij mijmerend. 'We zijn dromers,' voegde hij er melancholisch aan toe. 'We genieten te veel van het leven...' Hij strekte zijn linkerhand uit en klopte Janchi Pau vriendelijk op de schouder: 'Té veel misschien. We houden van een goed gesprek, een borrel, een vrouw. En de zon en de schaduw maken ons allebei moe.' Hij dacht even na: 'De zon ontneemt ons de fut om iets

te doen, en een heerlijke wind en een koele schaduw doen ons inslapen. Ach dit is ook een mooi roeiland! Als een mooie hoer, die ons maar van onze goede voornemens aftoudt.' Hij vermande zich snel zijn loomheid niet te laten blijken en zei, samenvattend: 'Dromers zijn we, dromers zijn we op dit roeiland!'

'Ach,' zei Manchi met geringschatting, 'je hebt gelijk als je maar wél die flauwekul van dromers eruit laat. Het ontbreekt de mensen hier aan alles omdat ze geen ambities hebben! Ze leven er maar op los.'

'Ze hebben ook geen karren,' zei Janchi weer. Ze hebben niets om mee te beginnen en als ze op weg ergens heen zijn, staat een vreemde deling altijd aan de top.'

Chamon had ineens het idee, dat indirect zijn eigen levensstijl werd aangevallen. Heel indirect, maar toch. Daarom zei hij: 'Het is zoals Boeboe later zegt. We zijn dromers, maar er is meer... We zien (hij pauzeerde omdat het hem moeite kostte het juiste woord te vinden) de herrekeijheid van dit rotleven in. We zien in, dat het niet loont je in dit leven dood te werken om rijk te worden zoals de Hollanders en de blanken in het algemeen dat willen. We zien in, dat je op een dag toch dood moet. En wat dan...? Dan moet je toch alles achterlaten. Zj (hij bedoelde de Hollanders en de blanken in het algemeen) zijn eigenlijk lullen! Ik geloof dat de mensen hier dát dóór hebben. Ik bedoel de mensen op Curaçao. Meer nog dan de mensen op de eilanden in de buurt. De mensen op Curaçao en de franse eilanden hebben dat door. De mensen op de engelse eilanden niet. Daar zijn ze ook een beetje als de blanken. Even materialistisch. Hij dacht even diep na. Toen zei hij met een brede glimlach: 'We zijn als de hippies! Het kan ons allemaal niet zoveel schelen. En,' voegde hij eraan toe, 'we hebben wel gelijk, als we als de hippies zijn, niet waar?! Want de hippies zijn meestal rijke jongens en meisjes die hun rijke vaders en moeders juist een schop geven en zeggen: Zo word je niet gelukkig en het geld van hun rijke vaders en moeders rondstrooien of er een reis mee betalen naar een ver land waar ze gelukkig worden. Want het kenmerkende van hippies is dat ze veel reizen. Je ziet ze overal. Ze laten hun haren lang groeien en het kan hun geen donder schelen hoe ze eruitzien. Omdat het in het leven er niet om gaat hoe je eruitziet, maar om hoe je je voelt. En daarom roken de hippies marihuana en dergelijke dingen meer. Om zich goed te voelen.' Hig's, voegde hij er in het Engels aan toe, wat tenslotte zijn moedertaal was.

'Juist,' zei Boeboe Fiel. 'Ik ben het eens met die hippies, al ben ik het

het nu,' zei hij plagend tegen Manchi, 'twee kogels. Twee kuuwags of hoe-is-het-in-het-Duits?'

Maar Manchi had geen aandacht voor hem. Hij begon direct een spel dubbel verloren hadden, waarbij hij hem zei, dat zij dit zodat Chamon kans had gehad, de zesvier er tegenaan te spelen, die hemzelf, Boeboe Fiel, weer gedwongen had, zesvijf te spelen. Hij te construeerde het spel, snel sprekend, op verschillende manieren. Boeboe keek eerst een nijke geamuseerd toe hoe Manchi zich opwond. Toen deze echter doorging, werd hij kwaad en wendelde de schuld op Manchi zelf, door te zeggen, dat zij het spel dubbel verloren hadden, omdat deze achter de dubbelvijf van Janchi Pau was aangegaan, wat ook overtreven was omdat Manchi toen hij zo ostentatief de vijf bedekte, niets anders had kunnen doen. Wel was het beter geweest die vijfén te spelen inplaats van de vijfvier zoals hij gedaan had. Chamon, die gedurende heel dit gekibbel z'n linkerhand bleef openhouden voor het gezicht van Boeboe Fiel, daarbij zo nu en dan met zijn vinger's het V-teken makend of het teken voor twee, wilde tenslotte zelf in het hokje van Boeboe Fiel naar de fiches graaten.

'Straks zeggen jullie nog, dat jullie gewonnen hebben,' zei hij pla-

gend. Boeboe Fiel pakte ruw zijn hand vast: 'Ik betaal zélf,' zei hij, terwijl hij twee groene fiches uit het vakje haalde en aan Chamon gaf slaan met de woorden die hijzelf zo vaak aan de dominotafel gebruikte. 'Je moet niet kwaad worden. We spelen tenslotte voor ons plezier.' Maar Boeboe Fiel wás kwaad op Manchi en trachtte alsmáar te bewijzen, dat Mánchi en niet hij het spel had weggegooid. Om te voorkomen dat zij telkens het hele spel steen voor steen reconstrueerden, zei Janchi dat hij gelijk had, dat Boeboe en Manchi gewonnen zouden hebben als Manchi zelf eerst een vijf gespeeld had, al zou hij Janchi daardoor zijn dubbelvijf hebben kunnen zakken. Op dat punt gaf Manchi zichzelf bloot door onbeheerst tegen Pau uit te vallen: 'Ja, jou zomaar je dubbelvijf geven zeker! Ach kom...!'

'Je moet mij dan maar geen verwijten maken vriend Sanantonio, als jij aan deze tafel niets anders zit te doen, dan achter dubbele stenen aanjagen, in plaats van te domineren.'

Dit zei Boeboe. Manchi wilde nog wat zeggen. Iets woests tegen Janchi, die zich er eigenlijk niet mee te bemoeien had. Maar Nora bracht voorlopig vrede.

Als Boeboe haar niet riep kwam ze soms vanzelf, als ze aan het gediscussieer en/of gekibbel van de mannen hoorde, dat ze een borrel nodig hadden.

'Hier ben ik weer,' zei ze overbodig en zoals altijd vrolijkheid voorwendend. Al was ze nu misschien werkelijk ook iets vrolijker dan daarom omdat ze een plan had opgesteld om Chamon's aandacht te trekken; om hem duidelijk te maken, dat ze iets met hem te bespreken had. Ze was, toen ze in de keuken het plan overdacht, zo bang en zenuwachtig geworden, dat ze zelfs het dienblad met de glazen had laten vallen. Twee waren er kapot gegaan en er was een beetje rum voor niets gemorst. Terwijl ze de glazen opnieuw bijvulde, had ze gedacht, hoeveel eenvoudiger alles geweest zou zijn, indien Manchi háár het geld voor de rum had gegeven. Hoeveel gemakkelijker alles misschien wel zou zijn geweest, indien ze met Manchi een verhouding had, zo dichtbij ook, in plaats van met Chamon. Blij in ieder geval, dat niemand haar ongelukje had gemerkt, en vastberaden haar wanhopige plan uit te voeren - er kón gemakkelijk iets verkeerd gaan - ging ze dus naar de mannen toe.

Ze ging niet met het blad de tafel rond zoals gewoonlijk maar drong zich tussen Chamon en haar man in, en reikte, over de tafel heen buitend, Manchi als eerste het dienblad toe. Met haar linkerhand. Wat ze daarna moest doen, had ze ook in de keuken een paar maal gerepeerd: Terwijl Manchi het glas naar zijn lippen bracht, draaide ze haar lichaam van rechts naar links om, vooroverbuigend, het dienblad naar Janchi te brengen. Met haar rechterelleboog gaf ze Chamon Nicolas daarbij een duwtje dat ze bedoeld had voor zijn schouder, maar dat helaas aankwam tegen zijn kin. Ze duwde te hard, zodat ze te ver naar rechts ging met het rechtergedeelte van haar lichaam, waardoor het dienblad gevaarlijk begon te wiegen. Om terug te komen in haar evenwicht, moest ze zo hard en zo snel mogelijk met haar rechterhand tegen Chamon aan steunen, die ze zodoende bijna van zijn stoel afduwde. Het was allemaal verschrikkelijk onhandig. Boeboe Fiel, die gemerkt had hoe zij tegen Chamon steunde om niet te vallen, al was hem de eerste stoot die ze Chamon tegen zijn kin gaf, ontgaan, raakte toch uit zijn humeur:

'Maar vrouw, wat is er met jou aan de hand! Je duwt Chamon Nicolas hier zo maar van zijn stoel!'

'Ik verloor mijn evenwicht,' zei Nora naar waarheid. 'Maar waarom geef je de borrels zo aan ineens, waarom ben je niet gewoon rond gegaan!'